

## **Интервю с Кръстьо Трендафилов по повод 50 г. от откриването на Двореца на културата във Враца, 14 юли 2026г.**

### **Бихте ли се представили?**

Казвам се Кръстьо Трендафилов и съм роден в с. Хайредин, Врачанско. Завърших Икономическия институт „Карл Маркс“ в София през 1961 г. и след дипломирането си, на 14 февруари 1961 г. постъпих на работа във Враца. От тогава до сега не зависимо къде съм работил, винаги съм живял в гр. Враца.

### **На какъв пост бяхте, когато започна строежът на Двореца на културата във Враца?**

Когато започна строежът, бях първи секретар на Градския комитет на БКП във Враца и когато започваше някакво строителство в града, обикновено търсеха мен. Според чл.1 от Конституцията, решенията се вземаха от БКП, която ръководеше държавата. Сега без да има чл. 1 е същата работа: когато на власт е съответната партия, тя диктува условията, а изпълнителната власт изпълнява, затова правя това уточнение. Организирането и строителството на театъра, изцяло беше възложено на Градския комитет на БКП.

### **Кога се роди тази идея?**

През 1966 г. Окръжният народен съвет – Враца, обяви конкурс за Дворец на културата, с картинна галерия, театър, библиотека и конферентна зала. Защо обявиха този конкурс? Защото се оказва, че Враца, вече беше голям град, а няма театрална зала и използваше залата на читалището. Нямаше галерия и използваше помещение в съседство с Читалище „Развитие“. Библиотеката ползваше тогавашната сграда на БЗНС, където сега е Банка ДСК.

На обявения национален конкурс за строителство на сграда за културен институт, се явиха няколко колектива, предимно от Враца и София, но конкурсът беше спечелен от „Главпроект“, от ателието на арх. Борис Камиларов, арх. Цанко Хаджистойчев и арх. Михаил Соколовски – първото в системата на „Главпроект“, създадено за проектиране на сгради за културни институти. С врачанския проект, през 1968 г. този колектив взе участие на изложение във Виена и получи първа награда за сграда на културен институт. Наградата предвиждаше 20 дневно посещение на обекти в Европа. Същият колектив проектира операта в Стара Загора,

операта в Бургас, университета във Велико Търново и др. По-късно арх. Борис Камиларов стана професор.

При наличието на проект, се постави въпроса за строителството и осигуряване на финансиране. За да ползваме предимството на Химическия комбинат, който тогава работеше на печалба, обявихме, че сградата, която ще изграждаме, ще бъде Дом на химика. Започнахме строителството с 800 хил. лв. от Министерството на промишлеността. Още първата година с полагане на основите, парите свършиха, защото застроената площ на сградата е 7,5 дка. Председателят на Окръжния народен съвет – Христо Иванов предложи в петгодишния план 2 мил. лв. от общо 7 мил. лв. бюджет на Съвета, да се изразходват за капитално строителство, но в София предложението беше отхвърлено.

Първият секретар на Окръжния комитет на БКП – Иван Соколарски се свързва с председателя на Плановия комитет – Кирил Зарев, който беше негов състудент и го помоли да дойде и да помогне за осигуряване на средства. Кирил Зарев обеща пари за замразяване на обекта до следващи планови периоди. Вече имаше решение за 100 годишнината от подвига на Хр. Ботев през 1976 г., да бъде завършен строежа и започнахме „ходене по мъките“. В Плановия комитет, в Министерството на финансите и накрая самия Кирил Зарев намери решение. Той ни даде писмо от Плановия комитет, с което разрешиха СМК – Враца да усвои сумата 1 995 000 лв. за сметка на бъдещи лимити на Окръжен народен съвет – Враца.

### **Можем ли да кажем, че това беше прецедент?**

Да, то беше прецедент. Когато банката имаше този документ от Плановия комитет, отпусна кредит, Димитър Ковачев – директор на СМК, съсредоточи хора и започна истинското изпълнение на проекта. Това беше една школа за нашите строители, защото такъв обект във Врачански окръг не бе изпълняван. Технически ръководител беше Константин Бончев и две момичета средни техници. Успоредно с това се изграждаше и Младежкия дом, така че те отговаряха и за онзи строеж.

Започна строителство свързано с много проблеми. Проектантите бяха предписали да има дограма от цветен алуминий, а тогава в България такова чудо не се произвеждаше и започнахме да търсим контакти. Оказа се, че в Министерството на търговията заместник-министър Грънчаров е врачанин. Бай Кирил Пенчев ме изпрати при него и Грънчаров предложи да отидем в Любляна (Словения). Там имаше поръчана от Софийския градски народен съвет алуминиева дограма, която не беше платена и ако имаме пари, можехме да я вземем. Нашите хора докараха нужното количество, не знам

колко тона, в следствие на което Георги Йорданов – първи секретар, реагира остро, но ние се оправдахме, че не сме знаели чия е дограмата.

Започна изграждането на самата сграда и отново проблеми: предвиденият от проектантите мокет, трябваше да бъде вълнен с гумена основа, да го поръчаме във Виена, по т.н. второ направление и да плащаме с долари. Във Враца такива сметки имаха само „Химко“ и АПК – Кнежа, които можеха да изнасят по второ направление (към западни държави). Те осигуриха 25 хил. долара и поръкахме този мокет.

Тапицерията за столовете, облицовката, завесите, кулисите трябваше да бъдат изработени в Сливен и тук отново имаше проблеми. Според проектантите, цвета на завесите трябва да бъде миши цвят, тапицерията на столовете – гнила ягода, табуретките във фойетата – тревисто зелено. Ковачев поръча на неговите снабдители да отидат в Сливен в завода и да дадат заявка. Директорът ги изгонил с аргумента, че има план какви цветове да произвежда. Отново влизам в ролята на снабдител и отивам на среща с директора, но получавам същия отговор. Тогава потърсих съдействие от моя колега – първия секретар на Общинския народен съвет в Сливен, който беше кандидат на химическите науки. Не влизаме при директора, а отиваме направо в лабораторията. Лаборантките били негови възпитанички и те започнаха да изпълняват рецептите му, а арх. Цанко Хаджистойчев одобрява. След три часа и половина усилена работа, бяха постигнати желаните цветове. По настояване на първия секретар в Сливен, директорът отстъпи за да се спази заложения краен срок – 1976 г. Само завесата в голямата зала е 1850 кв. м.

Дойде моментът да се прави осветлението. Проектантите бяха предвидили какво осветление трябва да има, но нямаша детайлния проект, който трябваше да се направи в Завод „Светлина“ и не беше включен в генералната сметка. Делчо Вълчев уреди въпроса чрез Дома на техниката. По линия на ТНТМ осигурихме пари и те направиха проекта на полилея и на всички осветителни тела. В системата на комплекса има 7500 крушки, а полилеят е дълъг 12 м. и всичко е с кристали духани на ръка. Нашите снабдители отиват в „Светилна“ и се оказва, че онези стачкуват и не искат да работят този проект, а аз вече бях провел разговори с началник-цеха Шекерджиев. Оказа се, че той е със счупен крак и си е вкъщи. Отивам при него и бях готов да платя на хората за да не изпуснем срока.

Докато ние строим тук Дома на културата, в същото време се правеше основен ремонт и реконструкция на Народния театър в София. Тези хора правеха осветлението там и едновременно с това, взели на частно

читалището в Чепеларе. Хванаха ги и осъдиха Шекерджиев да възстанови на държавата 7000 лв. Полилеят дойде в последните дни преди откриването и аз се притеснявах, защото не знам колко хиляди висулки трябваше да се наредят. Вечерта дадох вечеря на работниците и до 3:30 ч. през нощта дигнаха 3,5 тонния полилей. И днес ме е страх да седна под него.

Довършителните работи продължаваха, обаче мокетът го няма. Звъня във Виена и оттам твърдят, че е изпратен. Звъня на Софийската митница, където началник е един мой състудент – Никола Николов. Питам от София с какво е пратен и те ми казват „с товарна кола София 043“, запомнил съм я досега. От „СЕЛМАТ“, потвърждават, че това е тяхна кола, обаче я няма в базата и да се чудя какво да правя. В един момент някъде към 12 ч. на 30 май (на 1 юни трябваше да откриваме) Николай Николов ми се обаждат, че колата тръгва към Враца. Това обаждане беше в 12 ч., стана 1:00 ч., стана 2:00 ч. и вече не мога да търпя. Качих се в колата и тръгнах по стария път за Мездра. Там имаше една кръчма „Сладка почивка“, на която спира кола и слиза един младеж с шпицари и токове, с ланчета, с една тениска и понеже аз шофирам, шофьорът до мен казва: „Какво бе, колега, да хапнем?! Качвай се на колата, един 80-хиляден град те чака, тръгвай веднага!“

Оказа се, че топовете са по 250 кг., а вече е направен плочникът, има стълби, мотокар не може да влезе и се побърках какво да правя. Потърсих Строителни войски да помогнат, но на 30 май имаше избори и заповед на министъра, че военни нямат право да напускат поделенията. Отивам при полк. Пенков – шеф на Строителното поделение и кой знае как съм му се примоллил, че той в един момент каза на едни от подчинените си: „Свири сбор!“ Обадих се на Христофор Буковски – заместник-кмет по строителството и с него осигурихме 16 джипа да возим хората до урните и на обекта. Дойдоха момчетата, по няколко души на един топ и успяха да ги вкарат.

През това време бригадата на бай Антон, която трябваше да слага мокета, два дни стои и чака. Като започнаха работа, им поръчах от „Златното пиле“ по половин пиле и картопки да хапнат, а бай Антон казва: „Хей началник, ако всеки ден съм редил толкова мокет, да съм станал милионер!“ (фоайетата на театъра са 3,5 дка.). Плочките получихме от Монтана, обаче се оказа, че много от тях са криви и са правени една по една, като кривите ги изхвърляха.

Въпреки перипетиите, успяхме за 100 годишнината. В Голямата зала на ХГ „Иван Фунев“ направихме изложбата „Сто години Ботев“ и беше поканен проф. Димитър Остоич за да я открие. Междувременно окръжното

ръководство беше свалено и Нано Лалов възложи на други хора, без опит, да правят програмата (на 2 юни обикновено аз правех програмата). Видях, че тя е неизпълнима и след като другаря Лалов ме извика предния ден, я променихме. Той трябваше да прави компания на Т. Живков, а аз да водя програмата.

Беше предвидено Т. Живков да разгледа изложбата за 1 ч. Проф. Остоич си говори, но Живков на 20-та минута излезе. Влязохме във фоайето на театъра и за да запълня времето, казвам: „Другарю Живков, вие довечера ще бъдете на концерт тук. Искам да ви кажа, че тази сграда има фоайета 3,5 дка., 212 врати, за всеки артист има гримьорна с всички удобства, със санитарни възли, има специална зала за балет с огледала, има еди какво си“. И така докато изтече времето.

Много проблеми създаде и сцената, която трябваше да бъде постлана с чам от бял бор. Той има много смола, която го прави по-здрав и заради декорите трябваше да издържа на дупчене. Бял бор в България се даваше само с разрешение на Плановия комитет и пак с молба, бяха отпуснати 50 куб. м. Сцената трябваше да бъде изпълнена в ГДР, но 5 месеца преди това германската фирма отказа да изпълни поръчката и я възложихме на Монтажно-инсталационното управление на Руси Станчев във Враца. То трябваше да направи сцената, завъртането, пропадането ѝ, цялата механизация. Сцената е висока 34 м. и е с 1 м. по-широка от тази на Парижкия театър. След време Руският театър „Таганка“, начело с големия артист Андрей Миронов, играха тук „Ние долуподписаните“ и още една пиеса, не помня точно коя. Тогава той каза: „Боже Господи, защо нямаме в Москва такъв театър!“

Нашите хора направиха сцената, изпробвахме я и се яви нов проблем. На концерта на 1 юни 1976 г. трябваше да се изпълни „Реквием“ от Верди с участието на Лиляна Барева и още двама тенори, диригент Радосвета Бояджиева. Тя поиска да направим акустична кутия, защото сцената е голяма и отзад с панели я осигурихме.

По това време аз вече бях освободен от Градския комитет на БКП и на официалното откриване на 16 юни не бях поканен. Бях си вкъщи и към 22:00 ч. пристигнаха Руси Станчев и Недко Младенов с една бутилка уиски. На откриването те бяха наградени, аз не бях там и затова решили да дойдат при мен. Почерпихме се и така приключи моята одисея с театъра.

Това, което оставихме с тази сграда, някои оценяват като мегаломански проект, но мащабите на града се промениха. Като градски секретар приех Враца с 26 хил. души население. Когато ме освободиха, беше 82 хил. град,

а със селата – 102 хил. В новата сграда театърът разполага с два салона: малък и голям. В големия салон има 830 места, малкият трябваше да бъде с 50, а галерията както виждате е със специално осветление. Трябваше да има библиотека с конферентна зала, където по-късно с помощта на Иван Славков направихме телевизионно студио, но след смяната на нашето ръководство не знам по какви причини, не се реализира тази идея.

**Кой момент е останал най-впечатляващ за вас?**

Най-проблемна беше автоматизацията на осветлението. Оказа се, че теристорното устройство е произведено в Полша. Дойдоха двама поляци и започнаха да работят, пият си бирата и се помотават с идеята да свършат до 10 юни, а ние на 1 юни трябва да имаме концерт. Боже Господи, какво ще правим, няма с кого да ги подменим! Постъпих по нестандартен начин, който сега ще кажат, че е престъпление. Градският народен съвет имаше бунгала на Камчия и обещах на поляците да им осигуря 10 дневна почивка на морето, ако завършат до 1 юни и приключиха в срок.

**А някой щеше ли да ви държи лично отговорен, ако не се случи проектът навреме?**

Категорично. Виж какво! В старата държава имаше ред, сега законите за т.н. обществени поръчки, според мен са закони за корупция. Правиш обществена поръчка, явяват се фирми, кой излъгал, кой не излъгал, печелят конкурса, почва строителството, а кой носи отговорност за тази работа? Някога беше ясно. Градският народен съвет поръча, СМК поема изпълнението и носи отговорност пред контролните органи. Сега има 300 контролни органи, тогава основния контрол беше Партията. Незавършен обект, нереализиран проект – изключено да ти дадат пари. След време бях директор на „Гаврил Генов“ и всеки месец правихме по 520 триопорни електрокара. Имаше месеци, в които една част от тях не са боядисани, т.е. не са завършени. Ходя „като пале“ по кредитния инспектор да ѝ се моля да подпише и да има пари за заплати на хората. Сега всеки обект има държавен надзорник, несериозна работа. Така, че това беше контрола. Вие питате дали щяха да ми търсят отговорност? Знаеш ли какво означава партиен контрол?! Няма тук НАП, еди какво си и т.н. Така, че това е положението.

**Благодаря ви! Беше доста обстоятелствено и интересно, още повече, че е разказано от първо лице.**

Аз не знам дали сте доволни от това, но мисля, че това трябваше да се знае. Много хора не знаят, че през 1976 г. за 100 годишнината на Хр. Ботев, имавме специална програма. Тогава влязоха в експлоатация сградата на

Младежкия дом, комплекс „Хъшове“, Театъра, преди това Дома на техниката. Това беше едни напрегнат период, в който се работеше много. В СМК – Враца имаше 3500 строители.

Още нещо интересно: вече облицоваме театъра и проектантът арх. Цанко Хаджистойчев предложи да направим подземен паркинг, но него го няма в проекта. Тогава аз бях млад човек и приех. Проектът беше направен и се обадох на Васко Василев – шеф на „Заводски строежи“ - Враца, с когото трябваше да направим изкопа за „нула време“. Той беше ангажиран с други обекти и изпрати 2 багера, с които за 3 денонощия бяха изкопани 3800 куб. м. пръст. Сложихме подложния бетон, но се оказа се, че нашия Строително-монтажен комбинат няма подходящи колони. Докарахме колони от Видин, покрихме го, и сега Враца има подземен паркинг за 50 коли. Отново казвам, трябва да решиш да поемеш отговорността, защото нали си представяте, че ако не беше станал този паркинг за 1 юни, нямаше да си намеря място.

С облицовките какъв проблем?! Облицовките са от бял врачански камък, който трябваше да получим от Мездра. В същото време се прави ремонт в резиденция Евксиноград и УБО забрани да излиза камък от Мездра, освен за Варна. Директор на завода в Мездра беше Антоу, който не смееше да отклонява камъони за Враца, за да не го уволнят. Трябваше да му обещава, че ще го назнача при мен за да отстъпи и започнаха да отделят по една-две коли. Така завършихме работата си в срок.

Интервюто е реализирано в РИМ – Враца от: Мая Антоу – уредник в отдел „Нова история“ и Павлин Петков – уредник в отдел „Най-нова история“